

Vývoj nástrojů pro posuzování pracovních rizik s využitím webové platformy OiRA pro účely malých podniků, mikropodniků a OSVČ v ČR

Anna Cidlinová – Alena Horáčková – Kateřina Bátorlová – Jiří Vala

Miloš Eichler – Lucie Kocůrková – Barbora Martiníková – Lukáš Petik – Ivana Slováčková

Shrnutí

Online nástroj pro hodnocení rizik OiRA (Online Interactive Risk Assessment) je jednou z aktivit Evropské agentury pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (EU-OSHA). OiRA je webová platforma, která umožňuje tvořit nástroje pro odvětvové posuzování rizik, a to v jakémkoli jazyce, snadno a standardně. Snaží se pomocí svých bezplatných nástrojů zjednodušit mikropodnikům, malým podnikům a OSVČ proces hodnocení rizik. Jednotlivé vyvinuté nástroje jsou publikovány online na portálu <https://oiraproject.eu/cs/oir-tools>.

Úvod

Hodnocení rizik je základním kamenem evropského přístupu k prevenci nemocí z povolání a pracovních úrazů. Podle výpočtů, které provedla Mezinárodní organizace práce (ILO) v roce 2017, dojde ročně k 2,78 milionů událostí s následkem smrti. To znamená, že každý den zemře téměř 7 700 zaměstnanců na následky pracovních úrazů nebo nemocí z povolání. Navíc ročně vznikne na 374 milionů dalších úrazů a nemocí z povolání bez smrtelných následků, které často končí dlouhodobou pracovní neschopností. Tato čísla dokumentují, jak významně jsou pracovníci na celém světě ohroženi poškozením zdraví nebo úmrtím při výkonu práce.

Aby bylo možné zaměstnance před tímto ohrožením chránit, je nutné správně pochopit veškeré příčiny pracovních úrazů a nemocí z povolání, tedy jednotlivá rizika jejich pracovních činností.

K procesu správného pochopení příčin pracovních úrazů a nemocí z povolání může přispět i nástroj OiRA (Online Interactive Risk Assessment), který spravuje Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (EU-OSHA) se sídlem ve španělském Bilbau.

OiRA OiRA je webová platforma, která umožňuje snadno a standardizovaným způsobem vytvářet nástroje pro odvětvové hodnocení rizik v libovolném jazyce. Nástroj OiRA je navržen tak, aby byl primárně využíván zejména mikropodniky a malými podniky (MMP), případně i živnostníky. V České republice musí úkoly v prevenci rizik provádět podniky odborně způsobilou osobou až ve chvíli, kdy zaměstnávají více než 25 zaměstnanců. Ostatní mikro a malé podniky takovou osobu ze zákona mít pro provádění posuzování rizik nemusí a často také nemají. Hodnocení rizik pak tyto podniky buď vůbec neprovádějí, nebo je provádějí často sami majitelé firem, kteří problematice hodnocení rizik ne vždy dostatečně rozumí. A právě těmto podnikům může sloužit nástroj OiRA.

OiRA má potenciál přispívat k minimalizaci možnosti poškození zdraví zaměstnanců v důsledku aktivit souvisejících s prací, čímž napomáhá také udržovat podnik konkurenceschopný a produktivní snížením nebo eliminací finančních ztrát způsobených odškodňováním pracovních úrazů, nemocí z povolání nebo sankcemi kontrolních orgánů.

Spoluřešitelem výzkumného úkolu byla Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Fakulta bezpečnostního inženýrství. Na vývoji a implementaci nástrojů OiRA se podílela společnost GUARD7, v.o.s.

Hlavní poznatky z výzkumu

Shromážděná data a zjištěné skutečnosti odpovídají předpokládanému stavu, ze kterého vychází potřebnost projektu OiRA.

OSVČ, až na výjimky, prakticky neprovádějí žádné posuzování rizik vyplývajících z jejich činnosti, přestože jim tuto povinnost ukládá § 102 odst. 1, 2, 3, 4 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, v souladu s § 12a § 13 zákona č. 309/2006 Sb., o zajištění dalších podmínek BOZP, ve znění pozdějších předpisů. Pokud OSVČ nějakou dokumentaci o vyhodnocení rizik vedou, děje se tak zpravidla z impulsu jejich objednatelů, kteří jim pro zkvalitnění služeb zajišťují odborná školení BOZP a většinou jim i poskytují obecné vzory základní dokumentace BOZP, včetně té o posouzení rizik. Takové dokumentace jsou však formální, nekonkrétní a neobsahují vhodná opatření k odstranění/minimalizaci rizik.

U malých podniků a MMP je stav výrazně lepší. Odvíjí se však od toho, zda podniky spolupracují s profesionálem BOZP (osobou odborně způsobilou v prevenci rizik, technikem BOZP apod.), nebo si úkoly v prevenci rizik zajišťují samy.

S ohledem na nejasné formulace prevence rizik v zákoníku práce a s ohledem na prakticky nulový výklad věcně příslušných orgánů a odborné veřejnosti panuje u MMP v České republice nepochopení základní myšlenky prevence rizik. Podniky pak prevenci rizik považují za nutné zlo a mnohdy obsáhlé a nekonkrétní almanachy dokumentace posouzení rizik vedou čistě jen z povinnosti, kterou jim ukládá zákon bez ohledu na jejich praktický význam.

V České republice nepanuje jednoznačný výklad prevence rizik ve smyslu zákoníku práce, a to ani mezi orgány inspekce práce v jednotlivých krajích, mezi příslušnými krajskými soudy a ani mezi odborníky v BOZP, kteří mnohdy rozdílně vykládají ustanovení § 102 odst. 3 a 4 zákoníku práce. Jedná se zejména o výklad soustavnosti vyhledávání rizik, vedení dokumentace o rizicích a rozdílem mezi odstraněním rizik a snížením rizika. Problém veřejnosti včetně té odborné způsobuje i nepochopení termínu opatření v prevenci rizik.

Metody, které se plošně dostaly do povědomí českých podniků, jsou především metody semikvantitativní bodové, které však právě s ohledem na ryze formální vedení agendy posuzování rizik napomáhají ještě další obecnosti. Jejich provedení je silně subjektivní, zejména v přípravě, kdy nastavené numerické klasifikační stupně jsou kvalitativní a bez podkladů reálného stavu v podniku (např. úrazovosti, relevantních zdrojů rizik, úrovně údržby, fluktuace zaměstnanců, poruchovosti strojů, provozních ztrát, následků úrazů, existenci skoronehod apod.).

V rámci zkoumaného vzorku se objevila přibližně polovina podniků, která posuzování pracovních rizik (PPR) neprovádí. Nejčastěji zmiňovanými důvody tohoto jevu byla neznalost této povinnosti, bagatelizace finančních sankcí, nedostatek financí a času a také celkové nepochopení přínosu PPR pro jejich činnost. PPR bylo těmito komunikačními partnery vnímáno celkově jako nepotřebné.

Zástupci všech podniků, které PPR provádějí, naopak zmiňovali, že se chtějí vyhnout jakýmkoli problémům při případných kontrolách, tedy finančním sankcím. Jako další motiv pro provádění PPR bylo zmíněno riziko žalob ze strany zaměstnanců. Toto riziko bylo zmíněno komunikačními partnery v případě sektorů zemědělského, stavebního, ale i sociální a zdravotní péče.

Přestože komunikační partneři popisovali vnímaná pracovní rizika, nevyužívají oni sami nebo případně jejich zaměstnanci často osobních ochranných pracovních prostředků, které by těmito rizikům měly předcházet.

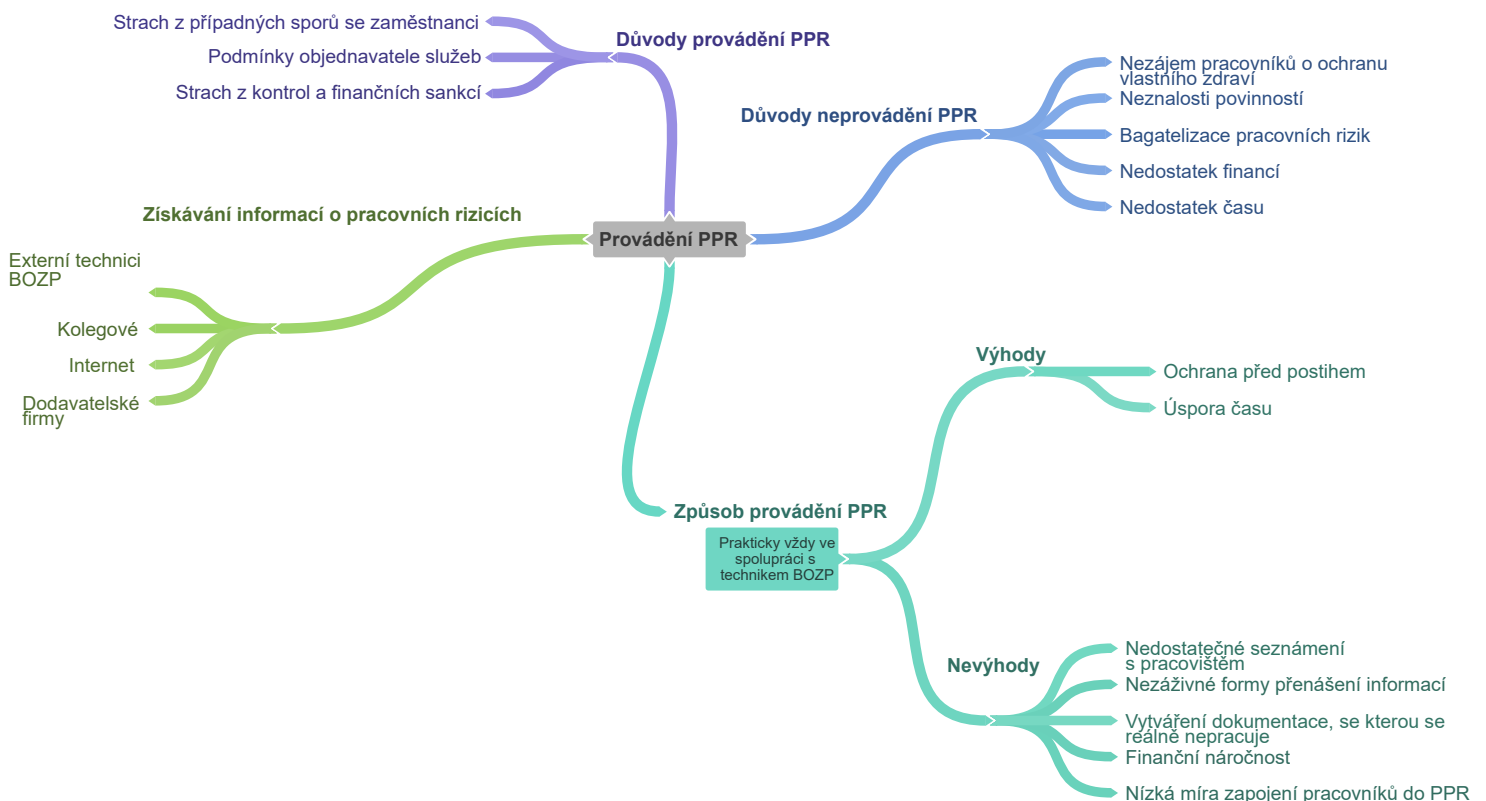
Komunikační partneři nám sdělili, že většině zaměstnanců ve stavebnictví a ubytování, stravování a pohostinství neprovádění PPR nijak nevádí. Práci přijímají i s pracovními riziky, protože si vydělají mnoho peněz. Například na stavbách jsou pracovní rizika vnímána jako samozřejmost, se kterou se zaměstnanec musí smířit.

Pro zaměstnance prakticky ze všech zkoumaných oborů není atraktivní ani samotné školení BOZP. Jde většinou o dvouhodinové školení s počítačovou prezentací od externího školitele. Na školeních se uvádějí často stejné informace, které si zaměstnanci připomenou. Většina komunikačních partnerů však připouští, že kdyby se školení nemusela účastnit, tak by na něj nešla.

Informace k pracovním rizikům čerpají pracovníci především od externích techniků BOZP, kolegů, z internetu, z různých školení a od dodavatelských firem. Jedná se tedy o poměrně mnoho zdrojů informací a pro přesnější zmapování využívaných informačních zdrojů by bylo třeba využít mnohem rozsáhlejší reprezentativní dotazníkové šetření.

Na základě výše uvedených skutečností je patrné, že přístup k PPR je motivován spíše „seshora“, ať už se jedná o požadavek objednatele služeb, kontrolního orgánu nebo ochranu podniku před svými zaměstnanci, kteří by chtěli uplatňovat odškodnění své újmy. Pokud však samotní zaměstnanci nezačnou aktivně PPR vyžadovat jako ochranu svého zdraví, bude celý systém stále spíše formální. Do PPR by proto měli být pracovníci zapojováni co neaktivněji a v rámci prováděných školení BOZP by mělo dojít k větší inovaci tak, aby pro pracovníky byla mnohem atraktivnější.

Výše uvedený sociologický průzkum je spíše kvalitativní hloubkovou sondou, jejímž úkolem je bližší porozumění postojů MMP a OSVČ k provádění posuzování pracovních rizik. Zmapování přesného rozložení výše uvedených postojů MMP a OSVČ by vyžadovalo využití mnohem rozsáhlejšího reprezentativního dotazníkového šetření.

Mentální mapa provádění PPR

Dosažené výsledky

Nástroje pro posuzování pracovních rizik

V rámci projektu bylo vytvořeno a implementováno 11 nástrojů, které jsou dostupné na webové adrese <https://oiraproject.eu/cs/oir-tools>. Jedná se o nástroje:

- Praktický lékař;
- Zubní lékař;
- Zedník – práce na staveništi;
- Administrativní pracovník;
- Manipulační vozíky;
- Automobilová doprava;
- Truhlář – obrábění dřeva;
- Pracovník úklidu;
- Pracovník prodeje;
- Obecné zhodnocení;
- Covid-19.

Souhrnná výzkumná zpráva k vývoji nástrojů pro posuzování pracovních rizik

Souhrnná výzkumná zpráva se zaměřila na vývoj odvětvových nástrojů OiRA pro malé podniky, mikropodniky a OSVČ, které s jejich pomocí mohou provádět a dokumentovat hodnocení rizik podle svých požadavků. Výstupem z posouzení rizik za pomoci nástroje OiRA je zpráva, která slouží ke kontrole účinnosti zavedených opatření, ale i jako doklad, který lze předložit kontrolním orgánům.

Článek v recenzovaném sborníku k vývoji nástrojů pro posuzování pracovních rizik s využitím webové platformy OiRA

Článek se zabývá projektem ONLINE INTERACTIVE RISK ASSESSMENT (Online nástroj pro hodnocení rizik, dále jen OiRA), který je jednou z aktivit Evropské agentury pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. OiRA má přispět k řešení příčin pracovních úrazů a nemocí z povolání a hledat preventivní opatření k zamezení rizikům. Jsou nastíněna východiska projektu OiRA a historie vzniku, popsány cíle a záměry. Dále je uvedena struktura nástrojů, možnosti vyhledávání, výhody a nevýhody projektu a možnosti jeho uplatnění na pracovišti. V závěru je uveden přehled nových nástrojů OiRA, které jsou k dispozici v českém jazyce, a výhled projektu do budoucnosti.

Workshopy

Workshopy se uskutečnily ve dnech 13. - 14. června 2018, 15. října 2020 a 4. prosince 2020 za účasti zástupců VÚBP, v. v. i., spoluřešitele VŠB-TU a dalších zástupců odborné veřejnosti. První workshop Efektivní komunikace a spolupráce byl zaměřen na přípravu terénních šetření vč. komunikační strategie. Druhý online workshop Praktická aplikace nástrojů OiRA byl zaměřen na přípravu a prezentaci odborné části webinaru, stanovení cílů a obsahu, prohlídku nástrojů OiRA s průvodcem, vysvětlením a odborným výkladem. Obsahem třetího online workshopu bylo praktické využití posuzování pracovních rizik nástrojem OiRA.

Zdroje

11 českých modulů v aplikaci OiRA (Covid-19, Obecné zhodnocení, Manipulační vozíky, Praktický lékař, Zubní lékař, Administrativní pracovník, Pracovník úklidu, Pracovník prodeje, Zedník – práce na staveništi, Automobilová doprava, Truhlářství – obrábění dřeva). *OiRA Online Interactive Risk Assessment* [online]. EU-OSHA [cit. 2020-11-17]. Dostupný z: https://oiraproject.eu/cs/oiratools?text=&field_country%5B13%5D=13&sort=date.

HORÁČKOVÁ, Alena; PETIK, Lukáš; CIDLINOVÁ, Anna; VALA, Jiří; BÁRTLOVÁ, Kateřina. OiRA – online nástroj pro hodnocení rizik. *Spektrum*, 2020, roč. 20, č. 2, s. 16-19. ISSN 1804-1639. [online]. Dostupný z: www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/cs/.content/galerie-souboru/Spektrum/Spektrum_2020_2.pdf.

OiRA Online interactive risk assessment [online]. EU-OSHA, 2020 [cit. 2020-11-17]. Dostupný z: <https://oiraproject.eu/cs/>.

Výzkumný ústav
bezpečnosti práce, v. v. i.
Jeruzalémská 1283/9
110 00 Praha 1 – Nové Město

tel: +420 221 015 844
e-mail: vubp@vubp-praha.cz
datová schránka: yi6jvet
www.vubp.cz

© Výzkumný ústav
bezpečnosti práce, v. v. i.
Praha, 2021

Policy Brief VÚBP, v. v. i.
ISSN 2695-1606